

KADIN PARLAMENTERLERİN BAKIŞ AÇISIYLA TÜRKİYE’DE KADINLARIN SİYASAL HAYATTAKİ TEMSİLİ

Arş.Gör. Şadiye DENİZ*

ÖZET

Günümüzde bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin en önemli belirleyicilerinden biri kadınların siyasal hayattaki temsili ve sosyal konumlarıdır. Toplumda erkeklerle sayısal olarak eşit olan kadınlar, siyasette ve kamusal alanda aynı eşitliğe sahip olamamaktadırlar. Cumhuriyetin ilk yıllarında kadınların siyasal hayata katılımını teşvik etme ve en temel siyasal haklarını kadınlara teslim etme konusunda birçok Batılı ülkeden önce davranan Türkiye’de, 2000’li yıllara gelindiğinde nasıl olup da kadınların siyasal hayattaki payı dünya sıralamasının en sonlarında yer almaktadır. Bu noktadan hareketle, kadınların siyasal hayattaki görünmezliğinin toplumsal nedenlerini araştıran çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışma, diğer çalışmalardan farklı olarak, kadınları siyasal alanın dışında bırakan etkenlerin yanı sıra, bir şekilde bu etkenleri aşır, siyasal yaşama daha etkin katılabilmiş kadınların bu süreçte bir ayrımcılığa maruz kalıp kalmadıklarını incelemektedir. Ayrıca çalışma, kadın-erkek eşitsizliğinin, siyasete girdikten sonra parti içerisinde de devam edip etmediğini ve kadın milletvekillerinin kadın sorunları konusunda bir bilinç geliştirip geliştirmediğini de araştırmayı amaçlamaktadır.

Bu amaçla, çalışma en yüksek karar alma organı olan parlamentoya girerek üst düzeyde politik faaliyette bulunmayı başarmış 22. parlamento dönemi kadın milletvekilleri ile bir soru kılavuzu yolu ile gerçekleştirilen görüşmeler aracılığıyla yapılmış ve verdikleri cevaplar bazında niteliksel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Çalışmanın kuramsal temeli kadını siyasal alan dışına iten etkenlerin zihinsel dayanağı anlamak amacıyla demokrasi ve yurttaşlık kavramına dayandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Yurttaşlık, Kadın ve Siyaset

ABSTRACT

Representation Of Women In Political Life In Turkey From The Viewpoint Of Women Members Of Parliament

Nowadays, one of the most important determinants of the level of development of a country is the representation and social position of women in political life. Although being equal in numbers in the society, women cannot attain the same equality in politics and public life. While Turkey encouraged the participation of women to political life and granted them the most fundamental political rights in the early years of the Republic, getting in ahead of many Western countries, how is it possible that the share of women in political life ranks among the lowest in the world in the 2000s? To explain this anomaly, there have been studies which focus on the social grounds of the dearth of women in political life. This study, unlike others, aims to investigate the factors that keep women out of the political arena and whether the women who somehow achieve to overcome these factors and participate more effectively to political life experience some kind of discrepancy throughout this process, that is, whether the gender inequality continues to prevail as well inside the parties after they engage in politics and whether the women members of parliament develop consciousness about women’s problems.

Towards this aim, the study was conducted through interviews, based on a questionnaire, with women members of the 22nd Parliament, who succeeded to involve in top-level political operations by entering the Parliament, the highest decision-making body. Their answers were subjected to qualitative evaluation. The theoretical basis of the study was based on the concepts of democracy and citizenship so as to understand the intellectual grounds of the factors that drive women out of the political life.

Key Words: Gender, Citizenship, Women and Policy.

I. GİRİŞ

Kadınları siyasal hayatın dışında bırakan faktörleri ve Türkiye’de kadın politikacı olmanın zorluklarını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, parlamentoya girerek üst düzeyde politik faaliyette bulunmayı başarmış kadın milletvekilleriyle yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Bu çalışma, kadınların

---

* Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü

sosyal hayattaki eşitsizliklerinden ve zihinlerde toplumsal cinsiyet rollerinin adil olmayan kodlarından dolayı kadının bir şekilde siyasetin dışında tutulduğu tezinden hareket etmektedir. Ayrıca, siyasetin içine girmeyi başarmış kadınların da erkek güdümüyle bunu sağladıkları ve siyasete girme sürecinde karşılaştıkları zorlukların, siyasette artık bir aktivist olarak yer aldıktan sonra da devam ettiği makalenin bir diğer önermesidir.

22. parlamento dönemi kadın milletvekilleri ile bir soru kılavuzu yolu ile gerçekleştirilen görüşmeler, soru kılavuzunun açık uçlu olması nedeniyle sayısal bir değerlendirmeye değil, niteliksel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ancak çalışmanın daha anlaşılabilir hale gelmesi için zaman zaman sayısal verilerden de yararlanılmıştır. Soru kılavuzu, daha önce Yunanistan, Avusturya, Belçika, Hollanda ve Finlandiya'daki kadın parlamenterlerle gerçekleştirilen görüşmelerde kullanılan formun ülkemiz koşullarına uyarlanmış ve değiştirilmiş halinden oluşmaktadır.¹ Kadın milletvekillerinin büyük bir çoğunluğuyla bu konuyla ilgili telefonda görüşülmüş, soru kılavuzu hepsinin mail adresine iletilmiş, telefonla görüşme şansı bulunamayanlarla da görüşme talebinde bulunulmuş ancak cevap alınamamıştır. Çalışmada açık uçlu bir soru formu kullanılmasının nedeni, kadın parlamenterleri sınırlandırmamak ve daha geniş kapsamlı cevap verebilmelerini sağlamaktır. Kadın parlamenterler, kadınların siyasal hayattaki konumu konusuna çok önem verdiklerini belirtmelerine rağmen, maalesef 24 kadın politikacıdan ancak 4 tanesinden cevap alınabilmiştir. Araştırmanın bulgularına geçmeden önce, kadınların politikadaki görünürliğini anlamak, Cumhuriyet'ten bu yana kadınların siyasetteki etkinliği açısından alınan yolu tespit etmek ve tezlerimizden biri olan kadınların bir şekilde politik alan dışında tutulduğu ya da erkek güdümünde politikaya girmeyi başardıkları konusunda fikir sahibi olmak amacıyla, öncelikle Türk siyasal hayatında kadınların siyasal alanda ne kadar temsil edildiği anlatılacaktır. Ayrıca, kadının siyasette işlevsel ve başarılı olması düşüncesinin yeniliği, kadının en temelde yurttaşlık haklarını bile yeni elde etmiş olduğu düşünüldünce şaşırtıcı olmamalıdır. Bu nedenle, çalışmanın kuramsal temeli kadını siyasal alan dışına iten etkenlerin zihinsel dayanağı anlamak amacıyla demokrasi ve yurttaşlık kavramına dayandırılmıştır.

II. DEMOKRASİ VE YURTTAŞLIK BAĞLAMINDA KADINLARIN SİYASAL TEMSİLİ

Siyasi alanda kadının görünmezliği sorunu, demokraside yurttaşlık tanımının içerisine girmemesiyle başlamıştır. Aristo'dan başlayan demokrasi kuramlarına ve demokrasinin siyasal yönünü oluşturan yurttaşlık kavramına baktığımızda, yurttaş tanımı yapılırken cinsiyete dayalı bir ayırım yapılmadığı görülür. Cinsiyete dayalı bir ayırma dayanmama ifadesi, kadınlar açısından olumlu bir durumu değil, olumsuz bir durumu ifade etmektedir. Siyasal iktidarın cinsiyeti hiç tartışılmamıştır, çünkü bunun tartışılmasına gerek duyulmamıştır. Çünkü zaten yurttaş kavramı iktidar sahibi erkekleri ifade etmek için kullanılmıştır. Aristo, çoğunluğun egemenliği ya da halk meclisinin egemenliği olarak tanımladığı demokrasiden söz ederken, halk (demos) tanımlamasını şehirde oturan ve en az yirmi yaşında olan erkek nüfusla sınırlandırıyor. Aynı şekilde Montesquieu de halk denilince, sadece servet sahibi burjuvaziyi anlıyor ve demosun erkeklerden oluştuğunu söylüyordu. Buraya kadar olan kuramcılar, siyasal katılmanın en temelinde yer alan seçme hakkını bile kadınlara bahsetmemişlerdir. “Önceki demokratik kuramcılar, toplumsal cinsiyetin konuyla ilişkisini reddederek, tarihsel olarak egemen olan cinsiyetin konumunu pekiştirmiştir. Politikayı kamusal alanla özdeşleştirerek, demokrasiyi tarihsel olarak erkeklerle ilişkilendiren etkinliklerle sınırdış hale getirmiştir” (Phillips, 1995: 16). Kadınlar da tıpkı köleler gibi, yurttaş tanımının dışında tutulmuştur. Bundan sonraki kuramcılardan Tocqueville, kadınları yurttaş tanımının içine almış ve onlara seçme hakkı tanımıştır. Genel fakat eşit olmayan oy hakkından söz eden J. Staurt Mill ise kadınları erkeklerden farklı görmüyor, seçme hakkının okuma yazma bilen nitelikli herkes için olması gerektiğini söylüyordu (Schmidt, 2001: 21-103). Tocqueville'nin ve Mill'in kadınların yurttaşlığı konusunda farklı düşünmesi yaşadıkları dönemle de alakalıdır. 1700'lü yılların sonu 1800'lü yılların başında yaşayan düşünürler, Fransız ihtilali ile gündeme gelen eşitlik, özgürlük, insan hakları gibi kavramların etkisiyle kadınlara da eşit hak taleplerini gündeme getirmişlerdir. Bu döneme kadar olan kuramlar, siyaseti, kadının dışarıda tutulduğu, merkeze erkeğin konulduğu bir alan haline getirmiştir. Liberal teori bir taraftan J. Staurt Mill'le yurttaşlığın cinsiyeti aşkın bir şekilde evrensel olarak algılanışını ortaya koyarken, diğer taraftan da kamusal alanla özel alan ayrımı yaparak, bireysel haklara ilişkin yasaların uygulamalarındaki eşitsizlikler nedeniyle feministlerce eleştirilmiştir. Liberal demokrasi, bireysel

¹ Ayrıntılı bilgi için Bkz. http://www.fczb.de/projekte/wid_db/Interviews/

hakları ve özgürlükleri yazılı bir anayasayla belirleyerek hükümetin gücünü sınırlamış ve özel alan dışında tutmuştur. Ayrıca, liberal demokrasi kamusal-özel arasındaki sınırı çizmek anlamında, bireysel hakları ve özgürlükleri anayasalarla resmi olarak belirlerken, siyasetin ya da uygulayıcısı hükümetin denetim alanlarını belirlemiş ve sınırlandırmıştır. Anne Phillips'e göre; tarihsel süreç içerisinde siyasetin erkeklerle ilişkilendirilmesinden iki sonuç çıkarılabilir; "birincisi, toplumsal cinsiyeti ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini belirgin bir şekilde tanıyan ve böylelikle politik kararların alındığı alanlarda cinsiyetler arasında yeni bir orantılılık sağlayacak temsil mekanizmalarını geliştirmek. İkincisi, kamusal alanla özel alan arasındaki ilişkiyi yeniden düzenlemek için, kadın hareketi politikasındaki kavrayışı gücünü temel almak." (Phillips, 1995:16)

Yeni demokrasi tanımlaması içeriğinde, evrensel yurttaşlık tanımının da yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle sadece oy hakkı ile seçimlerde kadın cinsinin hatırlanmasının yurttaşlığın eşitliğini göstermediği ve siyasi meselelerde kadınların temsiliyet oranının ne olduğunun da önemini vurgulamaktadır (Ergin, 2004: 122).

III. TÜRKİYE'DE TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KADINLARIN SİYASAL TEMSİLİ

Kadınların siyasal, toplumsal katılımı ile ilgili Türk siyasal yaşamında ortaya çıkan durum, dünya geneliyle kronolojik olarak örtüşmektedir. Yirminci yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen yasal dönüşümler siyasal temsil açısından kadın-erkek eşitliğini biçimsel bir şekilde düzenlemeyi amaçlarken, yine aynı yüzyılın son çeyreğinde gündeme gelen işlevsel eşitlik anlayışıyla söz konusu yasal düzenlemelerin yaşama geçiril(e)memesine çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Bu süreç içerisinde biçimsel eşitlik bakımından Türkiye batıdaki ülkelere göre daha şanslıdır. Örneğin, İsviçre, kadınlara, oy kullanma hakkını 1970'lerde vermesine rağmen, Türkiye, 1934 yılında kadınların seçme ve seçilme hakkını tamamlamıştır. Buna rağmen günümüzde geline durumda, Türkiye'deki % 4.4 kadın milletvekili oranının altında hemen hemen hiçbir demokratik ülke olmadığı gibi bu oranın düşük olduğu ülkeler Türkiye'nin gelişmişlik düzeyinde de değildir. Bu oran, İran İslam Cumhuriyetinde % 4.1, Ürdün ve Nijerya'da % 3.3, Ermenistan'da % 3.1, Mısır'da % 2.4, Lübnan'da % 2.3, Bangladeş'te % 2.0 ve Yemen'de % 0.7'dir (Kalaycıoğlu-Toprak, 2004:77).

19. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlıda ortaya çıkan modernleşme hareketleri, kadın özgürlüğü ve laikliği de konu almıştır. Seçme ve seçilme hakkı, 1876 Kanuni Esasi ile birlikte Türk siyasal hayatına girmiş ve daha sonra parlamentolu yaşam kesintiye uğradığı için 1908'e kadar askıya alınmıştır. Oy hakkı 1877'de yalnız emlak sahibi erkeklerle, 1908'de belirli bir miktarın üstünde vergi veren erkeklere tanınırken, 1923'te ekonomik sınırlamalar kaldırılmış, ancak seçme ve seçilme hakkı bakımından bütün aşamalar 1934'te tamamlanabilmiştir. Osmanlı'nın son zamanlarındaki bu modernleşme çabalarının kadın hareketlerine etkisi Cumhuriyet dönemine de yansımıştır. "M. Kemal eskinin kurumlarını tümüyle yıkarak yerine yeni ulus devletinin modern kurumlarını kurmayı tercih etmiştir. Cumhuriyetin laik karakteri, kadın haklarına verdiği önem, Türk milliyetçiliğinin modernleşmeci yüzüyle örtüşmekteydi." (Tansi, 2004: 113). Cumhuriyetin kurulmasını izleyen on yıl içerisinde kadınların siyasal yaşama katılımı ile ilgili alt yapı tamamlanmıştır. Kadınlara ilk kez 1930 belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Kadınlara yerel yönetimlere seçilme hakkı verilmesi, muhalefeti bastırmak amacıyla ve kadınları siyasal açıdan daha edilgen ve siyasal iktidara daha bağımlı bir pozisyon sağladığı söylenebilir. 5 Aralık 1934'te çıkarılan bir yasayla siyasal hakları genişletilmiş, 1935 genel seçimlerinden başlayarak kadınlar milletvekili olarak mecliste yer almışlardır. Ancak, bu yasal düzenlemelerin geleneksel ataerkil yapıyı aşması kolay olmamıştır. Bunun en önemli göstergelerinden biri, kadınların siyasal katılım amacıyla Cumhuriyet Halk Fırkasına üyeliğinin ancak iki parti üyesinin önerisiyle (tabii ki de erkek) mümkün olması, seçimler için de kadın adayların saptanmasının da yine erkek yöneticilerin kararı doğrultusunda gerçekleşmesidir (Yaraman, 1999: 51). Böylece kadınların parti içerisinde siyasi faaliyette bulunması ve aday olabilmeleri bile erkeklerin icazetine bağlıydı. Nitekim bu dönemde, 1923, 27, 31, 35 ve 39 seçimlerinde iki dereceli bir seçim sistemi uygulanmıştır ve tek parti yönetiminin belirlediği kişilere oy veren ikinci seçmenler Cumhuriyet Halk Fırkasına sorun çıkarmayacak kişileri kadın milletvekili olarak atamış, dolayısıyla yadsınamayacak oranda meclise girmeyi başarmış kadınlar aslında pasif ve vitrin için meclise girmelerine izin verilmiştir.

Görüldüğü gibi, yüzde olarak en büyük olan 1935 yılına dayanmaktadır. Bunda çağdaş Türkiye'nin oluşturulması adına gerçekleştirilen devrimlerin kalıcı olmasının kadının toplumsal ve siyasal

işlevlerini kazanmasına bağlı olduğu görüşünün egemen olması etkili olmuştur (Minibaş, 1996: 183). Tek parti rejimi döneminin kadınların parlamentoda en fazla temsil edildiği dönemlerden biri olmasını Şirin Tekeli,

Kadın Milletvekillerinin Meclisteki Dağılımı

Seçim Dönemleri	Kadın Vekil Sayısı		Kadın Milletvekillerinin Parlamentodaki Oranı (%)
	Meclis	Senato	
1935 – 1939	18		4.5
1939 -1943	15		3.7
1943 – 1946	16		3.7
1946 – 1950	9		1.9
1950- 1954	3		0.6
1954–1957	4		0.7
1957- 1960	7		1.1
1961–1965	3	2	0.8
1965- 1969	8	3	1.8
1969–1973	5	3	1.3
1973 – 1977	6	3	1.5
1977 – 1980	4	3	1.4
1983 – 1986	12		2.93
1987 – 1991	6		1.34
1991 – 1995	8		1.77
1995- 1999	13		2.16
1999-2002	22		4.3
2002-	24		4.4

Kaynak: Ayşegül Yaraman, a.g.e., s. 55-56, Türkel Minibaş, “Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu”, Kadın Gerçeklikleri (ed. Necla Arat), Say Yayınları, İstanbul, 1996, s. 183, 184

tek parti dönemindeki rejimin demokratik anlayışını bir ölçüde telafi edici bir rol üstlendiğini, rejimin demokratikleşme potansiyeli taşıdığına işaret ettiğini, Türkiye’deki tek parti rejiminin o yılların Avrupası’nda etkin olan faşist tek parti rejimlerinden ayrılığını simgeleyen bir durum olduğunu söylemiştir. Ayrıca, Tekeli, darbe dönemleri sonrasında da kadın milletvekili sayısındaki artışın aynı nedenden kaynaklandığını, kadınların demokrasi adına bir simge olarak kullanıldığını söylemiştir (Tekeli, 1996:118) Darbe sonrası dönemlere bakıldığında, Türkiye’nin ilk iki kadın bakanının (Nihat Erim hükümetinde Türkan Akyol sağlık ve sosyal yardım bakanlığına, Sadi Irmak hükümetinde ise Nermin Neftçi kültür bakanlığına getirilmiştir.) 12 Mart muhtırası döneminde atanması ve kadınların parlamentodaki temsil oranının 83 seçimlerinde bir önceki döneme göre yüzde yüz artış göstermesi, Şirin Tekeli’nin bahsettiği simgeleşme iddiasını doğrular niteliktedir. Ancak ilk iki kadın bakanın 12 Mart 1971 döneminde atanmış olmasına rağmen siyasi bir krizin olduğu bu dönemde ve 1960 darbesinden sonraki dönemde kadınların parlamentodaki temsilinin düşük oranlarda kalması Tekeli’nin bahsettiği bu simgeselleştirme açısından düşündürücüdür. Ayrıca 1980’den sonraki depolitizasyon sürecinde pek çok erkek politikacının yasaklı olduğu göz önünde bulundurulursa, bu dönemde kadınların adeta erkekleri ikame etmek amacıyla politikada daha fazla yer aldıklarını söylemek mümkündür. 1961 Anayasası daha

özgürlükçü, daha geniş demokratik haklarla parti sayısını arttırmıştı. Ancak parti sayısındaki artışa rağmen, kadın adayların sayısında artış olmamıştır. Bunun nedeni de yeni kurulan Yeni Türkiye Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi gibi partilerin daha çok sağ tandansta yer almaları ve seçmen kitlelerini kırsal kesime dayandırmaları etkili olmuştur. Kırsal kesim içerisinde de kadının yerinin hala özel alan içerisinde ve kamusal alanın erkeğe ait bir alan olarak görüldüğü hatta kadınların oy kullanırken bile baba koca güdümü doğrultusunda oylarını kullandığı düşünülürse, kadın adayların sayısının fazla olmaması şaşırtıcı olmaktan çıkmaktadır.

Türkiye’de 12 Eylül 1980 darbesinden sonraki dönemde, siyasi örgütlenmelerin yasaklandığı depolitizasyon sürecinde, kadın hareketleri ivme kazanmıştır. Özellikle, bu dönemde partilerin kadın kolları, bir taraftan kadınları siyasetle buluştururken, diğer taraftan da kadınların siyaset yapmasını erkek güdümü altına alıyor ve kadınlara erkeklerin giremediği yerlere girerek erkekler için çalışmak gibi edilgen bir rol yükliyordu. Bu dönemdeki kadın kolları, kadınların siyasal parti içerisindeki genel alandan uzak kalmasına neden olmakta, kadınlar sadece kermes ya da gün düzenlemeye hapsedilmekte ve erkeklerin talimatı ile çalışan gruplar haline dönüşmektedir. Ayrıca, kadın kollarında çalışan çoğu kadın ev hanımı olmakta ve evdeki görevlerini aksatmadığı sürece bu faaliyetlere katılabilmektedir. Böylece kadınlar siyasal alana daha fazla yaklaşmış değil, daha fazla uzaklaşmış olmaktadır. Ve görünen manzara sanki kadınlar politik alan içerisinde yer almıyor erkeklerin bu alan içerisinde yer almasını uygun buluyor cinstendir.

1983 Genel seçimlerinde parlamentoya giren kadınların oranı, bir önceki 1977 seçimlerine göre üç kat artmıştır. Bu durum adeta, kadına politikanın kapılarının ancak politikanın apolitikleşmesi sürecinin ardından yavaş yavaş açılabilirdiğini düşündürmektedir (Tosun, 2006: 33). 1980’den sonraki dönemde, dikkati çeken bir diğer unsur kadın politikalarına daha fazla muhafazakâr partilerin önem vermesidir. Örneğin, refah partisi kadınları yukarıda bahsedilen biçimde kullanarak büyük oy toplamıştır. Ayrıca ANAP’ın kadın kolları başkanlığına bir erkeğin, Yaşar Eryılmaz’ın 1995 yılında atanması böyle bir örgütlenmedeki erkek egemenliğinin soyutlaması açısından ilginç bir örnektir (Yaraman, 1999: 59). 1990’lı yıllarda kadın hakları daha profesyonel bir alan olarak görülmüş ve pek çok sivil toplum kuruluşu kurulmuş, birçok üniversitede kadın araştırma merkezleri açılmış, 1990 da SHP tüzük değişikliğine giderek, parti yönetim organlarında kadınlara yüzde 25’lik bir kota uygulamasına gitmiş, aynı kurultayda yapılan seçimle 45 kişilik parti meclisinde 11 kadın üye seçilmiş ancak bu uygulama milletvekili seçimlerine yansıtılmamıştır (Yaraman, 1999: 63) Bundan sonraki süreçte kadın hareketi bir ivme kazanmış ve Tansu Çiller önce DYP’nin genel başkanlığına, sonra da Türkiye’nin ilk kadın başbakanı olma unvanını almıştır. O zamana kadar kırsal geleneksel seçmeni hedefleyen AP-DYP çizgisi içerisinde Avrupa ile bütünleşme için kadını simge olarak değerlendiren zihniyetin etkisi büyüktür. 1991’de ilk kadın vali Lale Aytaman Muğla valiliğine atanmış, 1992’de üç kadın kaymakam ilk kez göreve atanmıştır. 1980’lerden sonra bir kadın bakanlığa yükselirken, 1990’lardan itibaren sayıları artmıştır. 1996’da dört kadın bakana ulaşılmıştır. Türkiye’de diğer ülkelerden farklı olarak, erkek söylemi ile seçilen kadınlar daha üst mevkilere gelme imkânı bulmuşlardır. Yalnızca sosyal hizmet, kadın hakları, sağlık gibi ev içi rollerin uzantısı bakanlıklarla sınırlandırmadıkları, ekonomi, çalışma, iç işleri, dış işleri gibi sorumluluklar aldıkları görülmüştür. Özellikle bu dönemde Tansu Çiller dışişleri bakanlığı, Meral Akşener iç işleri bakanlığı, İmren Aykut Çalışma bakanlığı gibi önemli görevlerde bulunmuşlardır.

Kadınların parlamentodaki ve siyasi partiler içerisinde bugünkü durumuna baktığımızda; 24 kadın milletvekilinin 11’i AKP’de, 11 CHP’de ve 2 tanesi de ANAP’da bulunmaktadır. Parlamentoya girebilmeyi başarmış partiler, sayısal olarak eşit kadın milletvekiline sahipken, oransal olarak CHP daha öndedir. Ak Parti içerisinde kadınlar % 3.6’lık bir oranla temsil edilme fırsatı bulurken, CHP içerisinde bu oran % 6.2 gibi bir oranla temsil edilmektedir. 21 Milletvekilinden 2’si kadın olan ANAP’ta ise bu oran %9.5’lere çıkmaktadır. Buradan 22. dönem parlamentosunda, kadınların sağ partilere oranla sol partilerde daha fazla temsil edilme şansı bulduğu sonucu çıkarılabilir.

IV. KADINLARIN POLİTİKAYA KATILIMINI ZORLAŞTIRAN NEDENLER

Kadınların politikaya katılımı konusunda biçimsel eşitliğin sağlanmış olmasına rağmen, işlevsel eşitliğin sağlanamama nedenleri üzerine tartışmalar yapılmaktadır. Binnaz Toprak ve Ersin Kalaycıoğlu’nun (2004) “İş Yaşamı, Üst Yönetim ve Siyasette Kadın” adlı çalışmasında “Kadınlar En Çok Hangi Nedenlerden Siyasete Girmek İstemez?” sorusuna çeşitli yanıtlar vermişlerdir. 1557 Kadın üzerinde yapılan bu çalışmada, kadınları siyasetten uzak tutan en önemli neden % 31.6 ile siyasetle

ilgilenmemeleridir. Bunun dışındaki nedenlere bakıldığında en önemli pay, % 8.7 ile eğitimin yeterli olmamasıdır. Bu sıralamayı % 4.2 ile yaşlı hasta, % 3.4'le siyasete girmek para işi yeterince parası yok, siyaset erkeklere ait bir alan aralarına kadın giremez, parti toplantılarının koşulları kadınlara uygun değil, siyasete girmek için atılğan hatta biraz kavgacı olmak gerek gibi şıklar izlemektedir (Kalaycıoğlu-Toprak, 2004: 77).

Kadınların politikayla ilgilenmedikleri savı, politikacıların da işine gelen ve sık sık kullandığı gerekçelerden biridir. Oysa aynı çalışmada sadece kadınların değil, erkeklerin de siyasetle fazla ilgilenmediği ortaya çıkmıştır (Kalaycıoğlu-Toprak, 2004: 77). Siyasetle ne kadar ilgileniyorsunuz sorusuna, "hiç ilgilenmiyor" ve "pek ilgilenmiyor" şeklinde verilen cevaplar kadınlarda toplam % 81.4, erkeklerde ise % 65.6'dır. Yani politikayla ilgili olmama anlamında kadınlarla erkekler arasında çok farklılık yoktur. Burada sorulması gereken soru, nasıl oluyor da erkeklerin % 65.6'sı politikayla ilgili olmadığını söylerken, yaklaşık %98'i parlamento da yer alıyor. Grafiği tam tersinden okuyacak olursak politikayla ilgilenenlerin sayısı kadınlarda % 18.6, erkeklerde ise % 34.4 tür. Dolayısıyla politikayla ilgili erkeklerin sayısı kadınların sayısının yaklaşık iki katıdır. Parlamentoda da buna benzer bir oran olması gerekirken, bu kadar kadın çoğunluğuna rastlamak mümkün değildir. Bu soruya ilgileniyorum ya da çok ilgileniyorum diye cevap veren kadınların, politikayı sadece güncel olayları takip etme ve oy kullanma gibi bilgi düzeyinde ilgili olmayı saydıkları tahmin edilebilir. Kaldı ki yine aynı çalışmada siyasetle ilgilenebileceğini ya da teklif gelirse kabul edeceğini söyleyen kadınların oranı siyasetle ilgilendiğini söyleyen kadınların oranından oldukça fazladır. Kadınların, politikaya girme konusundaki ilgisizlikleri ve yetersizlikleri bir gerçek olarak kabul edilse bile, bunun kökenlerinin sosyo-kültürel yapıda, açıkça toplumsal cinsiyet ayrımında yattığı açıktır. Bu nedenle kadınların ilgisizlik ve yetersizliğinden söz etmek, olsa olsa *mağdurun suçlanması* anlamını taşımaktadır (Koray, 1992: 201).

Dolayısıyla kadınların siyasete katılımının önünde engeller yasalarla kaldırılrsa da, yasaların eşitleyemediği bir alan vardır; o da *toplumsal cinsiyet rollerinin* biçildiği toplumsal yapı. Aile kurumunun yapısına baktığımızda, kadınların büyük bir çoğunluğu eşlerinin, çocuklarının ve yaşlıların ihtiyaçlarını karşılamak için evde çalışmaktadır. Aile içinde süren erkek egemenliği siyasal alanı fazlasıyla etkilemiş ve kadının erkeğe tabiiyeti bu alanda da devam etmiştir. Kadınların bu özel alanı sadece ev içerisinde olup, kamuya ait alanların dışında görülür. Dolayısıyla toplumun yapısı gereği kadınlar zaten apolitik alanın içine itilmişlerdir. Türkiye toplumunda ev işleri ve çocuk bakımı kadının görevi olarak görülmektedir. Bu konuyla ilgili Boğaziçi Üniversitesi ve Açık Toplum Enstitüsünün birlikte yaptığı muhafazakârlık hakkındaki araştırma oldukça ilgi çekicidir. Araştırmada, "Kadınlar ve erkekler siyasete, iş hayatında, toplum içinde ve aile hayatında her bakımdan eşit haklara sahip olmalıdır" diye düşünenlerin oranı yüzde 87 olsa da, "Kadının esas görevinin kocalarına evde hizmet etmek olduğu fikrine katılanların" oranı yüzde 71 çıkmıştır. Hatta araştırmaya katılanların yüzde 67'si 'Hizmeti aksıyorsa, o zaman işi bırakmalı ve ev kadını olmalıdır' düşüncesini taşımaktadır.² Bütün bu veriler göz önünde bulundurulduğunda kadınlar da dâhil olmak üzere insanların kadın ve erkeğin rollerini içselleştirmeleri ve toplumda bu konuda bir reaksiyon olmaması normaldir. İlköğretimdeki ders kitaplarında bile aile bireylerinin görevleri öğretilirken, annenin görevi mutfak işleriyle ve ev işleriyle ilgilenmek olarak anlatılmaktadır. Toplumsal yaşamda erkeği etken kadını edilgen olarak tanımlayan örnekler, ders kitaplarında hem metinlerde hem de görsel anlatılarda yer almaktadır. Çocuğun daha sosyalleşme döneminde bu rolleri içselleştirmesi ileride kadınların siyasal hayatta ve iş hayatında daha az rol almasını normal karşılamasına neden olmaktadır. Türkiye'de ilköğretim ders kitaplarının cinsiyet ayrımcılığını teşvik eden pek çok ögeyi içermektedir (Gümüšoğlu, 2006: 74) Çocuklar bunların dışında etrafındaki kişileri model alarak toplumsallaşmalar dolayısıyla geleneksel ataerkil bir işbölümünün olduğu bir ailede büyüyen çocuk kadın ve erkeğin eşitlikçi olmayan geleneksel rollerini içselleştirecektir. Toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili belirtilmesi gereken bir konu daha vardır. O da kadının özel alana ilişkin tanımlanan rollerinin onları kamusal alandan dışarıya itmesi toplumu rahatsız eden ve/veya toplumun reaksiyon gösterdiği bir konu değildir. Erkekler açısından düşünülünce bu durumun onların işine son derece yaramaktadır. Çünkü kadınların siyasal alanda aktivist bir şekilde yer alması ev içerisinde onlara karşı yerine getirdikleri sorumluluklarını artık getirmemeleri anlamını taşıyacaktı. Peki, kadınlar neden bu durumdan rahatsız olmamaktadır? "Bu soruya değişik kuramsal yaklaşımlar değişik yanıtlar vermektedirler. Siyasal sosyalleşme kuramına göre, kız ve erkek çocuklar daha çocukluktan itibaren ayrı ilgi alanlarına itilmekte ve bu sosyalleşme süreci içinde erkek

² <http://www.sodev.org.tr/Dosyalar/arastirmalar/hosgoru.htm>, 20.04.2006

karar verici bir rol kazanırken, kadın edilgen, bağımlı ve ikincil bir rol içine girmektedir. İlgisi kamu alanı dışına, yani eve yöneltilen kadının siyasal olaylara ve siyasete ilgi duyması da pek beklenmemektedir.” (Koray, 1992: 204)

Bir başka etken, *siyasetin erkek egemen söylemidir*. Siyaset, kadınların erkeklerle eşit koşullarda yarışmasını ister. Oysa kadınların siyaset dışı yaşamda hiçbir zaman erkeklerle eşit koşullarda yarışmamaktadır. Siyaset kadınlardan aile sorumlulukları ve çocukları yokmuş gibi davranmasını ister. Böyle bir ortam oyunu erkek kurullarına göre oynamayı öğrenmiş ya da böyle bir fırsatı olan az sayıdaki güçlü kadının başarılı olması sonucunu getirir. Kadınların çoğunluğu siyaseti kirlili ve erkek işi olarak görmektedir.³ Gloria Bonder, geleneksel siyaset kavramının erkeğin yararlanacağı bir şey olarak ortaya çıkmasını iki nedene bağlamaktadır. Birinci neden, yukarıda bahsettiğimiz cinsel rollerin geleneksel bölüşümüdür. İkinci neden, kamusal işlerin devletçe düzenlenmesi anlamında siyaset, temel olarak toplumsal gelişme konusundaki kamusal tartışmaya erkeklerin katılımına dayalı konularda odaklaşma eğilimindedir (Bonder: 4). Bir diğer durum, kadınların siyasete katılımını, temsil şeklini ve cinsiyet eşitsizliğini belirleyecek kurallar dünyanın pek çok yerinde erkek egemen meclislerce alınmaktadır.

V. ARAŞTIRMANIN BULGULARI: TÜRKİYE’DE KADIN POLİTİKACI OLMAK

Bu çalışmanın uygulama bölümü için 22. parlamento dönemi kadın milletvekilleri ile bir soru kılavuzu yolu ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Açık uçlu bir soru kılavuzu tercih edilmiştir. Bu nedenle elde edilen veriler sayısal bir değerlendirmeye değil, niteliksel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ancak çalışmanın daha anlaşılabilir hale gelmesi için zaman zaman sayısal verilerden de yararlanılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulguları sağlıklı bir şekilde değerlendirmek için kadın milletvekillerinin sosyo-demografik verilerinin aktarılması yerinde olacaktır. Kadın milletvekillerinin hangi meslek gruplarından geldikleri ve öğrenim düzeylerinin ne olduğu siyasal farkındalık düzeylerini doğrudan etkilemektedir. Öğrenim düzeyi ve meslek grubu hangi sosyal statüdeki kadınların politikaya girme konusunda istekli olduğu hakkında ipuçları vermektedir. 24 kadın milletvekilinden 1 tanesi hariç hepsi en az lisans mezunudur. Ve 6 tanesi yani dörtte biri akademisyendir. Bunların dışındaki meslek grupları, inşaat mühendisi, gazeteci, diş hekimi, sanayici, avukat, kimya mühendisi, iş kadını, yönetici, eğitimci, ekonomist, doktor, özel sektörde yöneticidir. Toplumsal sorunların çözümünde en büyük öneme sahip olan *eğitimin, eğitilmiş olmanın* politikaya katılma konusunda da ne kadar büyük bir etken olduğu görülmektedir. Üniversite mezunu olma, en azından siyasal ve toplumsal olaylara karşı farkındalık düzeyini arttırmakta, tutum alma gereğini doğurmakta ve daha önceki kadın politikacılar da düşünülünce, kadınların politikaya katılımını teşvik etmektedir. Eğitilmiş kadınlar, toplumun kendilerine biçtiği özel alan rollerini içselleştirmemekte, kadınların siyasal ve sosyal alanda başarılı olduklarını düşünmektedirler. Sahip oldukları meslekler ve üniversite mezunu olmanın politikaya katılmalarını teşvik eden bir başka boyutu daha vardır. Türkiye’de politika yapmak, parlamenter seçilebilmek için ya sosyal statü anlamında nüfuzlu olmak ve/veya politika yapma işinin para ile ilgili olmasından dolayı toplumun üst seviyesinde yaşayan kişiler grubu içerisinde olmayı gerektirmektedir. Kadın milletvekillerimiz arasında öğrenimlerini yurtdışında tamamlayan vekillerimizin de olması, onların maddi anlamda sıkıntı içerisinde olmadıklarını ve çevrelerinde de tanınan, saygı duyulan kişiler olduklarını göstermektedir. Burada, sosyal statüsü yüksek olmayan birinin parlamentoya girme şansının olmadığı söylenmemektedir. Ancak, bu dönem parlamentosundaki, tüm milletvekillerinin meslekleri incelendiğinde, Türkiye’de bunun önünde yasal bir engel olmamakla birlikte, toplumun daha alt seviyesinde yaşayan insanların politika yapma şanslarının daha zayıf olduğu görülür. Nitekim Binnaz Toprak ve Ersin Kalaycıoğlu’nun yaptıkları çalışmada da, “kadınlar politikaya neden girmek istemez” sorusuna verilen yanıtlardan, politikayla ilgilenmemelerinden sonra, “eğitimi yeterli değil” şikâyeti yüzde 8.7 ile ikinci neden, “siyasete girmek para işi, yeterince parası yok” şikâyeti ise yüzde 3.4’le üçüncü neden olarak ortaya çıkmıştır.

Ayrıca parlamentodaki erkek milletvekillerinin öğrenim durumları incelendiğinde, kadınlar içerisinde sadece 1 tane üniversite mezunu olmayan varken, erkekler içerisinde üniversite mezunu olmayanların sayısı kadınlara oranla hayli fazladır. Bu durum, kadınların üniversite mezunu olmayı siyasete girmek için bir basamak olarak kullanmak durumunda kaldığının göstergesidir. Erkekler siyasete

³ “Siyasette ve Karar Alma Süreçlerinde Kadın”, Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı, 14-15 Haziran 2003, Kader Çalışma Grubu, İstanbul, s. 5

girerken zaten bir engelle karşılaşmadıkları için eğitilmiş olmaları o kadar önemli olmamaktadır. Oysa kadınlar, kendileri için söz konusu olan engelleri ancak üniversite bitirme, kariyerli bir iş sahibi olma yoluyla aşabilmektedir.

Bu alanda belirtilmesi gereken bir başka durum, kadın milletvekillerinin büyük bir çoğunluğunun memleketlerinde aday gösterilmeleri yani yerellik niteliğinin ağır basmasıdır.

A) Kadın Parlamenterleri Politikaya Girmeye Yönlendiren Nedenler

Kadın milletvekillerine yöneltilen sorulardan birinci grup sorular, politikaya girmelerine destekleyen nedenlerin neler olduğunu anlamaya yöneliktir. Bu alanda, politikaya girmeye nasıl karar verdikleri, ailelerinde politikayla ilgilenen başka birileri olup olmadığı, örnek aldıkları bir politik lider olup olmadığı ve şu anda dâhil oldukları partiye girmeyi onları teşvik eden şeyin neler olduğu sorulmuştur. Aldığımız yanıtlara göre, vekillerin yarısı ***politikayı bir yaşam tarzı olarak*** görmektedir. Politikada parlamenter olarak yer almadan önce de üniversite hayatı boyunca politik faaliyetlerde bulunmuş, en azından politikayı sadece oy kullanmanın dışında gören ve kendisine ait kararları tayin etme konusunda kendisini de o süreç içerisinde görmek isteyen bir duruşa sahiptirler. Bu bağlamda, politikayı sadece politika yapma oyunu olarak görmemekte, hayatın her alanında politikanın var olduğunu, tartışmalı konular karşısında belirli bir duruşu olan herkesin aslında politika yaptığını ve belirli olaylar karşısında tutum takınılması gerektiğini düşündüklerini bu nedenle de milletvekili olmaya karar verdiklerini belirtmişlerdir.

Hayatının her aşamasında politikanın var olduğunu belirten gruptakilerin, ailesinde politikayla ilgilenen başkaları da olmuş, daha önceki dönemlerde parlamentoda milletvekili olarak yer alan akrabaları olduğunu ayrıca ailelerinin de politik faaliyetlerde bulduklarını belirtmişlerdir. Örneğin İzmir milletvekillerinden biri babasının aynı partide ilçe sekreterliği, annesinin de kadın kolu başkanlığı yaptığını belirtmiştir. Bunların dışında daha önceki dönemlerde de milletvekili olan akrabalarının olduğunu belirtmiştir. Bir diğer kadın vekilimiz de daha önceki dönemlerde bir dayısının parlamentoda senatör olduğunu, birinin de milletvekili olduğunu belirtmiştir.

Bunların dışında aileleri içerisinde, güncel politik sorunlarla ilgili konuşmaların sürekli yapıldığını ve bu konuşmalarla büyüdüklarını belirtmişlerdir. Bu durum göz önünde bulundurulduğu zaman, kadınları politik alan dışında bırakan en önemli etkenlerden biri olduğunu düşündüğümüz erkeğin hegemonik gücü aslında bu milletvekillerini için çok etkili olmamıştır. Erkeğin kadınlar üzerindeki hegemonik gücü aile içerisinde önceleri baba, ağabey gibi figürlerle, daha sonra da koca figürüyle ortaya çıkar. Görüşülen bu vekiller, kendi aileleri içerisinde zaten demokratik bir ortamın var olduğunu, bir tanesinin annesinin kadın kolları başkanı olması gibi annelerinin de politik faaliyette bulduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri onların büyüdüğü aile ortamı içerisinde geçerli değildir ve politikaya girmelerine en azından özel alanları içerisinde bir engel olmadığı gibi, bir teşvik olmuştur. Genel olarak politikanın erkek egemen yapısı bakımından karşılaştıkları sorunlar daha ileride tartışılacaktır.

Bunların dışında kalan diğer grup, ailelerin de politikayla ilgilenen başka birileri olmadığını belirtmiştir. Onları politikaya sevk eden nedenin ne olduğu sorulduğunda; ***kadınların politikadaki görünmezliklerini kırmak için politikaya girdiklerini söylemişlerdir***. Kadınların nüfusumuzun ve seçmenlerimizin yarısını oluşturduğunu, siyasette ve parlamentoda temsil edilmeyişinin demokrasiyi eksik demokrasi haline getirdiğini, kadınları erkeklerin temsil etmesinin doğru olmadığını, kadınların geleceğini tayin etmede söz sahibi olmak için politikaya girdiklerini belirtmişlerdir. Bir diğer milletvekili, politikaya girmeye kadınlara ilgili bir sivil toplum kuruluşunda çalışırken, kadınların siyasete katılımı konusunda eğitim verirken politikaya girmeye karar verdiğini belirtmiştir. Kadınların politikada yeterince temsil edilmediğini ve kadınlar hakkındaki kararları kadınların vermesi gerektiğini düşündüğünü ve bu nedenlerle milletvekili adayı olduğunu belirtmiştir.

Bu grup sorularda, vekillere partiye girmeden önce sivil toplum alanında faaliyetlerde bulunup bulunmadıkları sorulmuştur. Çünkü sivil toplum alanında faaliyette bulunmak da belirli konular hakkında bir şeyleri savunmak, tutum almak, bir şeyleri hedeflemek, belirli konular hakkında çabalamak anlamına

geldiği için politikaya katılım açısından önemlidir. Görüşülen vekillerin hepsi kadın çalışmaları alanında faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşlarından en az birine üyedir ve aktif olarak çalıştığı görülmüştür. Bir tanesi Adana Kadın Kuruluşları Birliğinin, Adana Üniversiteli Kadınlar Derneğinin kurucularındandır. Bunların dışında diğer kadın milletvekilleri, Ka-der, İş ve Meslek Kadınları Derneği, Kadın Hakları Derneği, Cumhuriyetçi Kadınlar Derneği, Ege Kadın Dayanışma Vakfı Kurucu Üyeliği, Atatürkçü Düşünce Derneği, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Atatürkçü Düşünce Derneği gibi sivil toplum kuruluşlarına da üyedirler. Ayrıca neredeyse hepsi, bu derneklere yönetici ya da kurucu üye olarak görev almıştır. Büyük bir çoğunluğunun kadın derneklerinin çoğuna üye olması, kadınların hakları konusunda kafalarında bir sorunsal olduğunu ve bu konuda bir bilince sahip olduklarını göstermektedir. Nitekim bir kısmı siyasete girmesinin ardalanında bu sorunun yattığını belirtmiştir. Ancak bu durum, partilerin genellikle sivil toplum kuruluşlarında yer edindikten sonra kadınlara parti kadrolarında yer verme eğilimi olduğunu da göstermektedir. Bu da partinin kadın kollarında çalışan kadınlar için aşağıdan yukarıya doğru bir geçiş olmaması açısından bir sorundur.

Bu grupta sorulan sorulardan biri de kendilerine hangi siyasi parti liderini örnek aldıklarıdır. Bu sorunun amacı, bu örnek alınan kişinin, o kişinin siyasete katılmasını destekleyen bir etken olup olmadığıdır. Bu soruya, bir vekil hiç kimseyi örnek almadığını, kendisinin iyi bir örnek olmaya gayret ettiğini belirterek yanıt vermiştir. Diğer iki tanesi partisinin genel başkanını örnek aldığını, onun mücadelesini takdir ettiklerini, onu dürüst, aktif ve başarılı bir siyaset anlayışı olduğunu ve konulara hâkim olduğunu belirtmiştir. Ancak, genel başkanlarının siyasete girmelerinde bir etken olduğunu ama temel nedenin bu olmadığını belirtmişlerdir. Bir diğer vekil, Atatürk'ü örnek aldığını, onun çağdaş Cumhuriyeti kurmasının ve kadınlara seçme ve seçilme hakkını sağlamanın nedenlerinden en önemlileri olduğunu belirtmiştir.

B) Türkiye'deki Kadınların Politikaya İlgisizliğinin Nedenleri

Kadın milletvekillerine yöneltilen ikinci grup sorular, Türkiye'de kadınların politik etkinliği ile ilgilidir. Bu bağlamda Türkiye'de kadınların siyasal ve sosyal hayatta yeterince temsili konusunda ne düşündükleri, Türk kadınına politik olaylarla ilgili bulup bulmadıkları ve Türkiye'de kadınların politikada başarılı olup olmadıkları konusunda ne düşündükleri ve bu konulardaki çözüm önerileri sorulmuştur. Bu grup sorularının amacı, kadınların siyasette yer almamasının altında kadın milletvekillerinin gördükleri nedenler ve bu konuda ne gibi çalışmalar yaptıklarını incelemektir.

Görüşülen tüm vekiller kadınların siyasal ve sosyal hayatta yeterince temsil edilmediğini düşünmektedir. Tüm dünyada siyasette kadınların oranına bakıldığında Türkiye'de bu oranın az gelişmiş ülkelerden bile çok geri olduğunu söylemektedirler. Bu konuyla ilgili oranlar çalışmanın önceki bölümlerinde verilmiştir. Aldığımız cevaplara göre bunun nedenlerini şöyle sıralamak mümkündür: Kadınların eğitimsizliği, Ekonomik güçsüzlüğü, Erkek egemen toplumsal yapı, toplumsal cinsiyet rolleri, yasal düzenlemeler rağmen hala stereotiplerin devam ediyor olması, namus suçları, erken ve zorla evlendirmeler, başlık parası gibi geleneksel uygulamaların devam ediyor olması.

Kadın milletvekillerinin kadınların politikadan neden uzak durduğu sorusuna verdiği cevaplarla, Binnaz Toprak'la Ersin Kalaycıoğlu'nun daha önceden değindiğimiz çalışmalarındaki grafiğe dönersek, sıradan insan olarak kadını, milletvekili kadının aynı nedenlere bağlayıp bağlamadığını görme şansımız doğacaktır. Bu çalışmada en önemli neden, yüzde 31.6 ile siyasetle ilgilenmiyor olarak görülmektedir. Kadın vekillerimizin hiç birinden bu cevap gelmemiştir, zaten daha ilerleyen sorularda da kadınların siyasetle ilgili ama siyaset yapma ile ilgili olmadığını düşündüklerini söylemişlerdir. Bundan sonraki sırasıyla en yüksek oranlar, eğitimsizliğe, siyasetin para işi olduğuna, siyasetin erkek egemen bir alan olduğuna, siyasetin kadına uygun bir alan olmadığına göre dağılmaktadır. Dolayısıyla kadınların siyasetle ilgilenmemelerini de bilinç düzeylerinin düşük olmasından dolayı eğitim kategorisine koyarsak, sıradan insan olan kadını, parlamenter olan kadın kadınların siyasetteki görünürlüğünün düşük olması konusunda aynı şeyi düşünmektedir. Kadın milletvekilleri bu sıkıntıların giderilmesi için muhakkak seçim ve siyasi partiler yasasında değişiklik yapılmasını, yerel ve ulusal bazdaki seçimler için kota uygulaması getirilmesini, eğitimsizlik ve ekonomik güçsüzlük gibi problemler giderilmesini, cinsiyet kotası gibi pozitif ayrımcılık uygulamaları yapılmasını, partilere kadın milletvekili sayısına göre yardımlar yapılmasını önermişlerdir.

Yine bu konuyla ilgili vekillere, Türk kadınına politik olaylarla ilgili bulup bulmadıkları sorulduğunda, Türk kadınına güncel olayları izleme konusunda ilgili ama politika yapma konusunda ilgisiz

olduğu konusunda hemfikirdirler. Türk kadınının televizyonda gördüklerini, politikayla ilgili olumsuzları konuştuğunu ama bu düzenin değişmesi konusunda bir refleksi olmadığını belirtmişlerdir. Yine bir diğer vekil, Türk kadınının Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana Atatürk'ün gösterdiği amaç doğrultusunda, ülkenin kalkınmasına ilişkin her alanda ilgili olduğunu ancak yönetici pozisyonuna gelmelerinin zor olduğunu belirtmektedir. Bir diğer vekil, kadınların inanç ve değerlerine bağlı olmakla birlikte, modern yenilikçi ve aydınlık mesajlara açık olduğunu, Türk kadınının politik olaylarla ilgili olmasına rağmen bu ilginin yeterli olmamasından dolayı politikanın aktif aktörü olmadığını düşündüğünü belirtmiştir. Buraya kadar görüşü alınan milletvekilleri, aslında özünde Türk kadınının politikayla ilgili olduğunu ancak çeşitli nedenlerden dolayı politikada çok yer almadığını belirtmektedir. Bu nedenleri; kadınların toplumsal olaylardaki çekingenliğinin siyasal alanda da sürmesi ve kadınların sosyal hayattaki rolleri ve görevleri nedeniyle politika yapmaya fırsatlarının bulunmaması olarak sıralamaktadırlar. Bu nedenle de kadınların sosyal hayatta eşitlik sağlanınca politikaya da katılımlarının artacağını düşünmektedir. Bir diğer milletvekili ise, Türk kadınının politik olaylarla ilgili bulmadığını söylüyor ve o da sosyal hayattaki çekingenliğinin kamu hayatında da devam etmesini gerekçe olarak göstermektedir. Şu anda parlamentoda olan kadın milletvekillerinin bile çoğunun karar alma mekanizmalarında yer almadığını belirtmektedir.

Türkiye'de kadınların politikada başarılı olup olmadığı konusunda ne düşündükleri sorulduğunda, vekillerin yüzde 75'i kadınların toplumsal olayları çözmeye erkeklerden daha başarılı olduklarını, bu nedenle de politika yapma konusunda daha başarılı olduklarını söylemiştir. Kadınları politikada başarılı bulmayan, bunu da çok az sayıda kadının siyasetin erkek egemen dışlıları arasında ezilmesine bağlayan yüzde 25'lik kısım da dâhil olmak üzere hepsi politikada söz sahibi olmayı başarmış tek kadın politikacı olan Tansu Çiller'in kadınların siyasete atılmasının önünü kestiği ve çok kötü bir örnek olduğu konusunda hemfikirdirler.

C) Kadın Politikacı Olmanın Zorlukları

Çalışmanın da temel amacını oluşturan bu soru grubu, politikanın içerisinde aktif olarak yer alma şansına ve/veya başarısına erişmiş kadın vekillerimizin, parlamentoya girdikten sonra kadın olmalarından dolayı zorluklar veya engellerle karşılaşmış ve karşılaşmadıklarını ölçmeye yöneliktir. Kadınların siyasal etkinliğiyle yapılan çalışmalarda, kadınların politikaya girme sürecinde karşılaştığı zorluklar daha çok belirtilmektedir. Oysa kadınları politik oyunun dışında tutan mekanizmalar, politik faaliyetlere başladıktan sonra da işlemektedir. Bu konuyla ilgili, politikaya girdikten sonra parti yapısına ilişkin görüşlerinde bir değişiklik olup olmadığı, partilerini parti içi demokrasi açısından değerlendirmeleri, parti içerisinde kadın politikacılara karşı bir ayrımcılık olup olmadığı, Türkiye'de politika yapma konusunda cinsiyet ayrımcılığı olup olmadığı konusundaki düşünceleri, kadın kotası konusundaki düşünceleri, özel hayatı ile siyasi kariyeri arasında nasıl denge kurduğu sorulmuştur.

Soru kılavuzuna cevap verenlerin hepsinin aynı partiden olduğu hatırlatmasıyla, tüm vekiller kendi partilerinin parti içi demokrasi açısından bir takım eksiklikleri olmasına rağmen, Türkiye'deki partiler içerisinde parti içi demokrasinin en iyi işlediği parti olduğunu ifade etmişlerdir. Parti içi iletişimin çok iyi olduğunu, yöneticilere ulaşmada sıkıntı yaşanmadığını, herkesin görüşlerini serbestçe ifade edebildiğini belirtmişlerdir. Partilerinde kadın politikacılarla erkek politikacılar arasında bir eşitsizlik olup olmadığı sorulduğunda, kendi partileri içerisinde eşitliğin söz konusu olduğunu ama genel anlamda politikanın erkek egemen bir yapısı olduğunu bu nedenle de eşitliğin olmadığını belirtmektedirler. Düşüncelerini söyleme, dileklerini kabul ettirme anlamında bir eşitsizliğin olmadığını ancak temsil ve hakların kullanımı anlamında bir eşitsizliğin olduğunu belirtmektedirler. Bunun da sadece kendi partilerinde değil, siyasette bu şekilde olduğunu, özellikle delegelik ve milletvekili seçim listelerinde kadınların varlığının erkekler tarafından engellendiğini, il ve ilçelerde kadınların önünün açılmadığını, delege seçimlerinde kadınların göz ardı edildiğini, erkeklerin kendi gelecekleri için kadınları göz ardı ettiklerini belirtmektedirler. Bu çalışmada da kadınların erkekler ve toplum tarafından siyaset dışına itildikleri ve siyasete girmeyi başaranların da çeşitli saiklerle erkek güdümü ile girmeyi başardıkları ileri sürülmektedir. Bu süreçleri bizzat yaşamış biri olarak kadın milletvekilleri de bu görüşleri destekleyen gözlemler de bulunmuşlardır. Çalışmanın bir başka sorunsalı da, kadınlara siyasete girme sürecinde yapılan ayrımcılığın, girdikten sonra da devam edip etmediğiydi. Bu konuyla ilgili görüşülen vekiller kendi partilerinde bir ayrımcılık olmadığını, siyasetin genelinde bir ayrımcılık olduğunu belirtmişlerdir. Ancak çalışmaya katılan bütün vekiller sol bir partidendir, sol partiler de ideolojileri gereği bu konuda daha fazla eşitlikçidir.

Türkiye’de politika yapma konusunda ise, kadına yönelik olumsuz bir ayrımcılığın olup olmadığı konusunda tüm vekiller kadınlara yönelik bir ayrımcılığın olduğu konusunda hemfikirlerdir. Sadece TBMM’de değil, çalışma hayatının tüm aşamalarında erkeklerin kadınlara alışamadıklarını ve bu konuda mücadele verilmesi gerektiğini, sadece Türkiye’de değil, dünyada kadınların politikada görünürlüklerinin düşük olduğunu, siyasetin toplumumuzda en erkek egemen alan olduğunu belirtmektedirler. Bunun nedeni de yine erkek egemen yapı ve toplumun feodal özelliklerini terk edememiş olmasıdır. Gerçekten de, erkekler kadınların siyasette ve iş hayatında daha fazla görünür olmasına alışamamışlardır çünkü toplumsal cinsiyet rolleri hala zihinlerde kadını özel alan, erkeği ise kamusal alan içerisinde tanımlamaktadır.

Kadınların siyasetten uzak durmasının en önemli nedeni olarak gösterilen özel alandaki görevleri bakımından vekillere dengeyi nasıl sağladıkları sorulduğunda, siyasete atıldıktan sonra özel hayatlarının ikinci planda kaldığını, ailesine ayırdığı zamandan, kendine ayırdığı zamandan fedakârlık etmek durumunda kaldığını ve eğer kadının parlamentoda olma konusunda eşinin desteği olmazsa siyaset yapmanın mümkün olmadığını belirtmişlerdir. Milletvekillerinden bir tanesi, önceden İstanbul’da yaşarken şimdi zamanın yarısının İstanbul’da, yarısının Ankara’da geçtiğini, bir diğeri eşinin Adana’da, kendisinin de Ankara’da yaşadığı dolayısıyla idealler için pek çok şeyden öz veride bulunmak gerektiğini belirtmiştir. Eşin desteğinin ve toplumsal cinsiyet rollerindeki değişiklik olması gerektiğinin yanında, bu cevaplardan farklı olarak bir başka vekil, kadınların hem çocuğuyla, hem eşiyle, hem özel hayatıyla hem de politikayla ilgilenecek ve zaman ayırabilecek kadar potansiyelleri olduğunu, hatta daha düzenli oldukları için bu dengeyi erkeklerden daha iyi kurduklarını ifade etmişlerdir.

Kadın milletvekillerine bu kategoride yöneltilen son soru kota uygulamasının gerekliliğiyle ilgilidir. Kadın vekillerin hepsi, kota olmadan Türkiye’de kadınların siyasete daha fazla katılımını gerçekleştirmenin mümkün olmadığını söylemişlerdir. Toplumda ve kafalarda kadınları aktif siyasetin içine sokmak için bir refleks olmadığı için böyle bir destek yapılması gerekmektedir. Ayrıca, vekillerin tümü aynı partiden olduğu için, parti politikası içerisinde de kadın kotası olduğu için bu konuda anayasanın 10. maddesine eklenmesi için bir öneri verdiklerini ama AKP’lilerin desteklemediğini söylemişlerdir. Hatta şaşırtıcı bir şekilde kadından sorumlu devlet bakanı bile bu konuya destek vermemiştir. Devlet bakanının bu konuya destek vermemesi, karar alma pozisyonuna gelmiş kadınların bile, hala erkek güdümü ile politika yaptıkları ve aslında vitrin için kullanıldıkları, siyasette çok pasif olduklarını göstermektedir.

D) Kadın Politikacıların İlgi Alanları

Son olarak da vekillere, politikacı olarak hangi alanlarla ilgilendikleri ve neyi hedefledikleri sorulmuştur. İlgi alanları, öncelikleri ve hedefleri; kadın politikaları, eğitim, kırsal kesimdeki insanların sorunları, çevre faaliyetleri, kadın sağlığı, kadın hakları, çocuk hakları, hayvan hakları, kadınların siyasal katılımının artırılması, sığınma evlerinin açılması, meclis bünyesinde kadın-erkek eşitliği komisyonunun kurulması, ülkemizde yaşayan kadınların sosyal, kültürel ve politik yaşam içerisinde hak ettikleri yere ulaşmalarını sağlamak, kadınların eğitimi ve bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar, cinsiyet kotası uygulamalarının kanunlaştırılmasıdır. Bu konulardaki düzenlemeleri gerçekleştirmeyi hedeflediklerini belirtirken, bireysel bir hedef olarak da vekillerimizden biri meclis başkanı olmayı hedeflediğini, bu güne kadar hiç kadın meclis başkanı olmadığını, bunun büyük bir eksiklik olduğunu belirtmiştir. Ayrıca TBMM içerisinde kurulan daha çok kadın ve çocuklarla ilgili pek çok komisyonda görevleri vardır. Milletvekili olduktan sonra kadınların politik alana katılımını arttırmak için ne gibi faaliyetlerde buldukları sorulduğunda; seçim bölgelerindeki kadınlarla sık sık bir araya geldiklerini, kadınları buna teşvik ettiklerini, cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmak için sivil toplum kuruluşlarıyla koordineli olarak bu konularda çalışmalar yaptıklarını, parti olarak siyasette ve iş yaşamında kadın kotası teklifleri verdiklerini ancak AKP tarafından reddedildiğini belirtmektedirler. Kadınlara yönelik, iş yaşamındaki istihdamı artırma, zorunlu eğitimi 11 yıla çıkarma, kota uygulamasıyla eşit temsili sağlama, kadına şiddetin önlenmesi gibi çalışmalar yapmayı hedeflemektedirler.

Kadın milletvekillerinin ilgilendiklerini söyledikleri alanlarla ilgili yaptığı çalışmaları tespit etmek amacıyla verdikleri yazılı ve sözlü soru önerileri incelendiğinde; töre cinayetleri, aile içindeki şiddetin önlenmesi, çalışma hayatında kadınların karşılaştığı cinsiyet ayrımcılığı gibi kadının sosyal pozisyonuna ilişkin sorunlarla ilgili öneriler yer almaktadır. Ancak genel anlamda kadın milletvekillerinin verdiği soru önerileri incelenirse; iktidar partisinin 11 kadın milletvekilinin 10 tanesinin hiç yazılı veya sözlü soru

önergesi vermediği görülmektedir. Ak Parti kadın milletvekillerinin hükümet kendi partilerinden olduğu için, meclis denetim yollarını harekete geçirmedikleri söylenebilir ancak bize göre bunun bir sonucu daha vardır ki, o da gerçekten pasif kadınların simgeleştirme amacıyla parti kadrolarına alındığını işaret etmektedir. Ayrıca bu partiden hiçbir milletvekilinden cevap gelmemesi, ya kadın sorunları konusuna yeterince duyarlılık göstermediklerini ya da o konuma gelmeyi başarmış olsalar bile cevap vermekten çekindiklerini göstermektedir. Diğer muhalefet partisi, ANAP milletvekillerinden biri toplam 30 soru önergesi vermiştir. Aynı partinin diğer kadın milletvekilinin sadece 7 tane soru önergesi vardır. Diğer CHP'li kadın vekillerin çalışmalarına bakınca; tecavüze uğrayan kadınların korunmasına ilişkin, kamudaki kadın üst düzey yöneticilere ilişkin, bazı kamu görevlerine kadınların başvuramamasına ilişkin kadınlarla ilgili soru önergeleri vardır.

E) Siyasi Parti Programlarında Kadınların Temsili

Kadınların siyasal hayattaki görünürlüğü, sadece Türkiye'de değil, tüm dünyada bir sorun olarak görülen ve üzerinde tartışmalar yapılan bir alandır. Türkiye özelinde kadınları siyasetin dışında tutan etkenlere baktığımızda en önemli neden, parti liderlerince ya da erkek politikacılarla kadınların politikayla ilgilenmemesi olarak görülmektedir. Politikanın erkek egemen ve kadını bu sürecin dışına iten yapısı erkek politikacılarca belirtilmemektedir. Oysa TESEV tarafından yapılan araştırmada (Kalaycıoğlu-Toprak, 2004) parti adaylık önerirse kadınların yüzde 41'i politikaya girmeye sıcak bakmaktadır.

22. Parlamento döneminde mecliste yer alan partilerin kadınlara yönelik vaatlerine bakıldığında, kadınları siyasal alan içerisine çekmekten çok, özel alandaki rollerine ilişkin sorunlara çözüm önerileri getirmektedirler. Türkiye'deki sağ ve sol yelpazedeki partilerce toplumsal cinsiyet eşitsizliği sonucunda en çok söylemsel strateji izlenmektedir. Siyasi partiler, kadınların aile ve toplumdaki önemini vurgulayıp, bunları çözmek için ideolojinin ve konjektürün gerektirdiği şekilde son derece genel ifadelerle bazı taahhütlerde bulunurlar (Akman, 2004: 332).

Ancak bazı partilerde kota sistemi uygulanmaktadır. Cinsiyet kotası uygulayan partilerimizin bazıları yalnızca yönetim birimleri seçimlerinde, bazıları ise hem yönetim birimleri seçimleri hem de adayların belirlenmesi sürecinde bu uygulamaya yer vermişlerdir. (Tuncer, 2006: 64) Örneğin; AKP'nin programında kadınlar, birey ve sağlıklı nesillerin yetiştirilmesinde birinci derecede etkin olarak tanımlanmakta ve kadınlara yönelik, kadınların partilerine üye olmaları ve siyasette aktif olarak yer almaları da hedefler arasında sayılmakla birlikte, kadınlara yönelik asıl söylemler onların kamusal hayata katılımını arttırmaya yönelik değil, özel alanlarını düzenlemeye, sosyal sorunlarını çözmeye yöneliktir. Bunlar arasında; kadınlara yönelik dernek, vakıf ve sivil toplum örgütlerine destek sağlama, kadınları ilgilendiren yasal düzenlemeler yapılırken bu örgütlerle işbirliği yapma, kadına yönelik şiddetin ayrıca cinsel ve ekonomik istismarın önlenmesi, kadın intiharlarının, töre ve namus cinayetlerinin sık görüldüğü yörelerde kadınlara ve ailelerine yönelik önleyici ve eğitici çalışmalar, kırsal kesimde yaşayan kız çocuklarına yönelik olarak yaşadıkları bölgelerin koşullarına uygun eğitim projeleri geliştirme. Kız çocuklarının okullaşma oranını artıracak politikalar uygulama, onların eğitiminin önündeki engelleri kaldırma, özellikle kırsal kesimlerde ailelerinin bu konuda bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapma, ev kadınlarının sosyal güvence kazanmasını sağlayacak çalışmalar gerçekleştirme, kadınların çalışma hayatı, çocuk ve aile sorumlulukları dikkate alınarak sosyal güvenlik ve çalışma koşullarında iyileştirmeler gibi hedefler vardır (<http://www.akparti.org.tr/>, 31.05.2006). Kadınların siyasal hayata katılımını teşvik etme programında belirtilmiş olmasına rağmen belirtilen çoğu konu kadının özel alanıyla ilgilidir. Ayrıca kadınların siyasal alandaki katılımını arttırıcı hiçbir faaliyetin içerisine girmemiştir.

CHP'nin programında kadına baktığımızda, CHP'nin internet sitesinde kadın linki oluşturularak özel bir alan oluşturulmuş, toplam 2100 kadınla yüz yüze anket yöntemiyle bir çalışma gerçekleştirmiştir (<http://www.chp.org.tr/>, 31.05.2006). Bu ankette kültürden, siyasete, eğitimden aileye, inançtan türbana kadar pek çok konuda sorular yöneltilmiş. Ayrıca kadınların siyasete katılımı ile ilgili kadın kotası getirilmesi, anayasanın 10. maddesine bir madde eklenmesi hususunda teklif verdiklerini ama AKP'li vekiller tarafından reddedildiğini söylemişlerdir.

ANAP'ın da yeni tüzüğünde gençlere ve kadınlara, partinin tüm yönetim organları, delegeler ve aday tespitlerinde 1/3 oranında kadın kotası getirilmiştir. Ancak aynı kotanın milletvekili listeleri hazırlanırken uygulanıp uygulanmayacağını önümüzdeki seçim dönemi gösterecektir.

VI. SONUÇ

Türkiye’de kadınların siyasal alandaki görünmezliği sorunu, özellikle akademisyenleri ve politikacıları bu görünmezliği mümkün kılan nedenleri düşünmeye davet etmektedir. Aslında kadınların siyasal katılmanın bireysel boyutu açısından bir sorun yoktur. Siyasal katılmanın iki yönünü oluşturan bireysel katılma ve toplumsal katılma arasındaki fark birinin doğrudan kamusal alanla ilgili olması, diğersinin kişinin özel alanıyla ilgili olmasıdır. Özellikle oy verme davranışıyla ilgili olan bireysel katılma, kişinin kendisiyle ilgilidir, dolaylı olarak kamusal alanla ilgilidir. Kadınların bireysel katılımı ile ilgili bir sorun bulunmamaktadır. Asıl problem, kadının siyasi partilere katılma, siyasi kadrolara girme gibi siyaset yapma işlevinin içinde doğrudan yer almasıyla ilgilidir. Politikanın erkek egemen yapısı, kadınların bireysel katılımına izin verirken, toplumsal değerlerden ve zihniyet yapısından ötürü toplumsal katılımının önünü adeta yazılı olmayan yasalarla tıkamaktadır. Siyasetin erkek egemen yapısı, siyasal sürecin her aşamasında işlemektedir.

Ayrıca kadın parlamenterle yapılan görüşmeler sonucunda, kadınların aslında politikaya ilgisiz olmadığı konusunda ortak bir görüş ortaya çıkmıştır. Politikaya katılmaya bu kadar istekli kadın varken, neden parlamentoda bu kadar az kadın vardır? Dolayısıyla kadınların politikaya ilgisiz olduğu konusundaki görüş aslında doğru değildir. Milletvekilleri de kadınların politikaya ilgili ama politika yapma konusunda ilgili olmadıklarını söylemişlerdir. Kadınların televizyonda gördüğü şeyleri konuştuğunu ama aktif olarak yer almadığını söylemişlerdir. Dolayısıyla bunun kökenleri de açıkça cinsiyet ayrımında yattığına göre olsa olsa bir mağdurun suçlanmasından söz edilebilir. Bunun cevabını kadınların siyasete ilgisiz olması dışında başka yerlerde aramak gerekir.

Türkiye’de yasal açıdan kadın ve erkek eşitliği sağlanmıştır. Anayasanın 10. maddesi kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir, devlet bu eşit hakların yaşama geçirilmesini sağlamakla yükümlüdür hükmünü getirmiştir. Ancak ataerkil aile yapısı ve toplumsal cinsiyet rolleri değişmedikçe, bu yasal düzenlemelerin uygulamaya geçmesi mümkün görünmemektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin değişmesi için de öncelikle, ilköğretim kitaplarındaki rol tanımlamalarının değişmesi ve konuda eğitimler yapılması gerekmektedir. Bir tanesi hariç tümü üniversite mezunu ve iyi işlere sahip olan kadın milletvekilleri, meclisteki diğer tüm vekillerin öğrenim durumları ve işleri incelendiğinde, erkek vekiller içerisinde, üniversite mezunu olmayan kişilerin, kadınlar içerisinde üniversite mezunu olmayan kişilere göre daha fazla olduğu görülünce, erkekler sosyal hayatta kadınlardan daha aktif oldukları için eğitim durumları o kadar önemli olmadan da siyasal hayatın içerisinde yer alabiliyorlar diyebiliriz. Oysa kadınlar, zaten sosyal hayat içerisindeki konumları daha pasif olduğu için, eğitim ve üniversite mezunu olma kadınların siyasete girmesi için adeta bir araç, bir basamak olarak görünüyor.

Türkiye’de kadınların siyasette yer almasıyla ilgili aslında iki durum söz konusudur. Bugüne kadar yer alan kadın siyasetçilerden çok az bir kısmı özel alanının uzantısı olan işlere getirilmemiştir. Bunlar arasında Tansu Çiller, Meral Akşener gibi isimler özel hayatın uzantısı olmak dışındaki görevlerde bulunmuşlardır. Bu iki politikacı da söylemlerinde daha güçlü, daha “erkeksi” imajlar çizmişlerdir. Bunların dışında çoğu kadın milletvekili kadın ve aileden sorumlu devlet bakanlığına getirilmiş, çok da dominant bir tutum sergileyememişlerdir. Daha çok erkek güdümünde siyasete girmeyi başaran bu kadın politikacılar, siyaset yaparken de erkek güdümü ile siyaset yapma yolunu tercih etmişlerdir.

Kadın-erkek eşitsizliğini bir şekilde aşip belirli bir konuma gelmeyi başarmış kadın milletvekillerinin, politikaya girdikten sonra da zorlukların devam ettiği yolundaki varsayımımız, bu partinin milletvekilleri tarafından kabul görmemiştir. Vekiller kendi partilerinde kadın erkek ayrımcılığı olmadığı ancak politikanın genelinde bir erkek egemen yapı olduğunu belirtmişlerdir. Ancak, politikaya girme süreçlerinde zorluğun hala devam ettiği ortadadır. Kadınların Cumhuriyet kurulduktan bu yana politikaya aktif katılımı hususunda bir gelişme olmadığı ve kadınların bu gelişmeyi kendi başlarına yapamayacağı düşünülürse, kadınların politikaya katılımını destekleyici bir takım önlemlerin alınması zorunlu gözükmemektedir. Bu önlemlerin tümüne kadınlar açısından pozitif ayrımcılık denilebilir. Türkiye’de kadınların siyasal hayata eşit katılımının önünde yasal hiçbir engel yoktur. Ancak Cumhuriyetten bu yana geline durumda gerilemeye gidildiği gözlemlenirse, pozitif ayrımcılık uygulamalarının gerekli olduğu görülür. Kadınların kendileri için olan bu olumsuz durumu kendi başlarına aşmaları mümkün değildir. Öyleyse yapılması gereken kota uygulamasına geçilmesi kadınların politik hayata katılımının artışı için mutlaka gereklidir. Siyasal karar organlarına seçilecek kişilerin belirlenmesinde uygulanan seçim usullerine özel hükümler eklenerek kadınlara belli oranda yer ayrılması anlamına gelen kota kadınların yetersiz temsilini ortadan kaldırmayı ve kadın-erkek eşitliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Kadınların

siyasal yaşama ilk katıldığı yer siyasi partiler olmaktadır. Bu nedenle öncelikle siyasi partiler kanununda ya da seçim yasasında kota konusunda düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Kadın kotası açısından Avrupa ülkelerine bakıldığında; Belçika, 1994'te yaptığı yasal değişiklik ile her tür seçimde oluşturulacak listelerde bir cinsin oranının 2/3'ü geçemeyeceği ilkesini getirmiştir. Fransa, 2000'de Anayasada yaptığı değişiklikle yerel ya da ulusal düzeydeki bütün seçimlerde kadınlarla erkeklerin eşit katılımını zorunlu hale getirmiştir. Avusturya'da Sosyal Demokrat Parti (SPÖ) 2000 yılında partinin tüm kademelerinde kadın oranının %40 olmasını kabul etmiştir. Yeşiller Partisi %50 ve Halkın Partisi (ÖVP) %33 kota uygulamaktadır. Finlandiya'da Sol Parti ve Yeşiller Partisi parti içi seçimlerde kota uyguluyor. Almanya'da SPD %33,3, Yeşiller %50, PDS %50 kota uyguluyor. İrlanda'da Sosyal Demokrat ve Halkın İttifakı Partileri seçilmiş ve atanmış tüm parti organlarında %40 kota uyguluyor. Lüksemburg'da partilerin çoğu ya kota ya da olumlu ayrımcılık sistemini ve partilerde başkan yardımcılardan birinin kadın olmasını benimsemiştir. Malta'da İşçi Partisi Genel Kongresinde %40 kota uygulama kararı alındı. Slovakya'da Sosyal Demokrat Sol Parti %25 kota uygulamaktadır (<http://www.kader.org.tr/kureseldb.htm>).

Kadın politikacıların kadınların politikaya katılımını arttırmak konusunda çalışmaları olup olmadığına baktığımızda daha önceden kadın faaliyetlerinde bulunan sivil toplum kuruluşlarını katılmalarına rağmen aslında çok fazla faaliyette bulunmamışlardır. Çalışmaya katılan kadın milletvekillerinin üyesi olduğu parti, kadın kotası konusunda bir teklif vermişler ancak reddedilmiş. Bir de hepsinin, kadın-erkek eşitliğine yönelik faaliyetleri yürütmek veya bu faaliyetlerin koordinasyonunu sağlamak üzere 1975 yılından beri birçok ülkede oluşturulan ulusal mekanizmalara paralel olarak Türkiye'de de, sorumlulukları ile orantılı haklarını henüz elde edememiş olan kadınların statülerini yükseltmek amacıyla T.B.M.M. Başkanlığına bağlı bir Kadın-Erkek Eşitliğini İzleme Kurulu oluşturulması için bir kanun teklifinde imzası vardır ancak bu teklif hala komisyonunda görünmektedir.

Kadınların politikaya katılımını arttırmak için yapılması gereken pek çok düzenleme vardır. Öncelikle seçim sisteminde, siyasi partiler kanunda bu düzenlemeler yapılmalı ve geçici de olsa mutlaka kadın kotası getirilmelidir. Bunların dışında partilerin kadın kolları, parti kadrolarında kadınların yer alması hususunda daha işlevsel kullanılmalı, parti buralardan beslenmelidir. Kadın kollarında çalışan kadınlar, sadece erkeklerin ulaşamadığı yerlere ulaşmak için kullanılmamalı, partiler başka yerlerden kadınları kendi kadrolarına transfer etmek yerine gerçekten bu parti için çalışan kişileri bu kadrolara getirmelidir. Bütün bu düzenlemelerin anlamlı olabilmesi için kadınların siyasette, iş yaşamında, toplumsal hayatın her alanında başarılı olabilecek ve erkeklerle eşit koşullarda yarışabilecek kadar enerjileri, zekâları ve azimleri olduğu yönünde zihinlerde bir kanaatin oluşması gerekmektedir. Aksi takdirde biçimsel eşitlik sağlanmasına rağmen işlevsel eşitlik sağlanamayacak dolayısıyla eşitlik sağlanamayacaktır.

KAYNAKÇA

AKMAN, Canan Aslan (2004). "Demokratikleşmenin Açmazlarında Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Siyaseti ve Kadın", *Kadın Çalışmalarında Disiplinler Arası Buluşma Sempozyumu*, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayını.

BONDER, Gloria (1986). "Kadınlar Açısından Siyasal Süreç", *Toplumsal Ekonomik Siyasal Yaşamda Kadın*, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını.

ERGİN Çağlayan Kovanlıkaya (2004). "Siyasette Kadın Temsiliyeti ve Demokrasi", *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Sempozyumu*, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.

GÜMÜŞOĞLU, Firdevs (2006) "Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet", *Kadın Çalışmaları Dergisi*. 1(1): Ocak-Nisan 2006.

KALAYCIOĞLU, Ersin ve Toprak BİNNAZ (2004). *İş Yaşamı Üst Yönetim Siyasette Kadın*, İstanbul: TESEV Yayınları.

KORAY, Meryem (1992). "Kadın Siyaset Kota", *Türkiye'de Kadın Olgusu*. İstanbul: Say Yayınları.

MİNİBAŞ, Türkel (1996). "Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu", *Kadın Gerçeklikleri* Necla Arat (der) içinde. İstanbul : Say Yayınları.

PHİLLİPS, Anne (1995). *Demokrasinin Cinsiyeti*, İstanbul: Metis Yayınları.

SCHMİDT, Manfred G. (2001). *Demokrasi Kuramlarına Giriş*. Çev: M. Emin Köktaş Ankara: Vadi Yayınları.

TASNİ, M. Deniz (2004). “Kadınların Siyasal Temsili ve Katılımı”, *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Sempozyumu*, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.

TEKELİ, Şirin (1996). “Kadınların Siyasetten Dışlanmışlıklarının 55 Yıllık Öyküsü”, *Kadınlar ve Siyasal Yaşam Eşit Hak-Eşit Katılım*, İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları.

TOSUN, Gülgün Erdoğan (2006). “Siyasetin Kadınlara Ardına Kadar Açık Apolitik Kapısı: Mahalle Muhtarlığı”, *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1 (1).

TUNCER, Erol (2006). *Siyasette Kadın*. Ankara: Sosyal Demokrasi Derneği Yayınları.

YARAMAN, Ayşegül (1999). *Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

_____ Ka-der Çalışma Grubu Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı Raporu, “Siyasette ve Karar Alma Süreçlerinde Kadın” (2006). Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı, 14–15 Haziran 2003, Kader Çalışma Grubu, İstanbul, <http://www.ka-der.org.tr> , 20.04.2006.

_____ “Kadın kotalarının Küresel Veritabanı”, International IDEA ve Stockholm Üniversitesi Ortak Projesi, İnternet Adresi: <http://www.ka-der.org.tr/kureselddb.htm>, Erişim Tarihi: 20.04.2006.

_____ İnternet Adresi: http://www.fczb.de/projekte/wid_db/Interviews/, Erişim Tarihi: 20.04.2006

_____ <http://www.sodev.org.tr/Dosyalar/arastirmalar/hosgoru.htm>, 20.04.2006

_____ <http://www.akparti.org.tr/>, 31.05.2006

_____ http://www.chp.org.tr/index.php?module=reports&page=list_sub_reports&report_id=54.
31.05.2006